

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

XX ƏSR İNGİLİS NƏSR ƏSƏRLƏRİNDƏ ANTROPONİMLƏRİN SEMANTİK FUNKSİYALARI

İxtisas: 5708.01 – German dilləri

Elm sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Günəl İlham qızı Əliyeva**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2024

Dissertasiya işi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Hind-Avropa dilləri şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: filologiya elmləri doktoru, professor
İlham Mikayıl oğlu Tahirov

Rəsmi opponentlər: filologiya elmləri doktoru
Pərviz Yasinəli oğlu Ağayev

filologiya elmləri doktoru, dosent
Şəfaqət Abdulla qızı Mahmudova

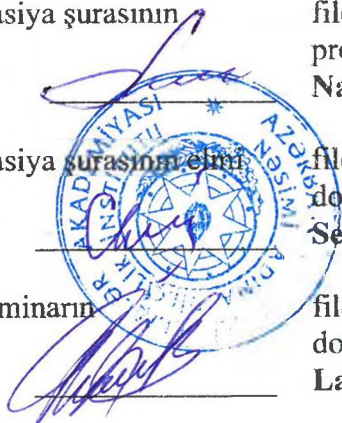
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bəylər İslamxan oğlu Hacıyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən ED 1.06 Dissertasiya şurasının bazasında yaradılmış BFD 1.06/1 Birdəfəlik Dissertasiya şurası

Dissertasiya şurasının sədri: filologiya elmləri doktoru, professor
Nadir Balaoğlu oğlu Məmmədli

Dissertasiya şurasının elmi katibi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Səvinc Yusif qızı Məmmədova

Elmi seminarın sədri: filologiya elmləri doktoru, dosent
Lalə Qədir qızı Qurbanova

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Şəxs adlarının öyrənilməsinin cəmiyyət üçün vacibliyi, bu adların tədqiqinin mürəkkəbliyi, eləcə də, çoxtərəfliliyi antroponimika elmi istiqamətinin əmələ gəlməsinə səbəb olmuşdur. Antroponimiya həm ayrı-ayrı dillərin, həm də müxtəlif dillərin materialları əsasında tədqiq olunmuşdur. Lakin bədii ədəbiyyatda istifadə olunan antroponimlər sistemi real gerçəklikdə antroponimlər sistemi ilə müqayisədə daha mürəkkəb sistemdir və bu iki sistemin müəyyən zaman kəsiyini əhatə edən bədii ədəbiyyat nümunələri əsasında araşdırılmasına dilçilikdə az diqqət yetirilmişdir. Şübhəsiz, belə tədqiqatlar bədii ədəbiyyatın yazıldığı dildə antroponimlərin tədqiqat tarixini, bu dildə şəxs adları sisteminin inkişaf xüsusiyyətlərini, antroponimlərdə tarixən baş verən dəyişmələri, əsas antroponimik kateqoriyaların ümumi və xüsusi səciyyəsinə, antroponimlərin dildə və dilin leksik sistemindəki yerini, onların semantikasını nəzərə almağı tələb edir. Həm dilin, həm də müəyyən dövr bədii ədəbiyyat nümunələrində olan antroponimlərin qarşılıqlı müqayisəli şəkildə tədqiqi şəxs adları ilə bağlı zəruri biliklərin dəqiq faktlar və nəzəri tədqiqatlara əsaslanmasını təmin edir.

Araşdırma və tədqiqatların təhlili göstərir ki, antroponimlərlə bağlı bir çox problemlər hələ də özünün tam həllini tapa bilməmişdir. Belə problemlərdən biri də antroponimlərin mətndəki funksionallığı, praqmatikası, koqnitiv parametrləri ilə bağlıdır. Bədii ədəbiyyatın onomastik mənzərəsi olduqca mürəkkəb olmaqla yanaşı, özünəməxsusluğu ilə də seçilir. Bu cəhət də bədii ədəbiyyatın onomastik mənzərəsinə fərqli aspektlərdən yanaşmağı tələb edir. Bu günə qədər Azərbaycan dilçiliyində müəyyən zaman kəsiyinə aid bədii əsərlərə aid ümumi onomastik mənzərənin də araşdırılmasına xüsusi diqqət verilməmişdir. Tədqiqat işi bədii ədəbiyyatın antroponimik sisteminin özəlliklərini də aşkara çıxara bilər. Bu isə müasir dilçilik üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyan bir məsələdir. Azərbaycan dilçiliyində qeyd olunan bu məsələ də hələlik öz həllini tapmamışdır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan dilçiliyində şəxs adları ingilisdilli bədii ədəbiyyat materialları əsasında demək olar ki, tədqiq

olunmamışdır. Bilavasitə ingilisdilli bədii ədəbiyyatla bağlı olmayan bəzi tədqiqat işlərində ingilis antroponimlərinə aid nümunələr verilmişdir.¹ G.İ.Əliyeva bədii ədəbiyyatın onomastikasına dair araşdırmalarında ingilis antroponimikasına xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmağa cəhd etmişdir. Müəllif ingilis antroponimikasının təkamülünü öyrənərkən şəxs adlarının bədii ədəbiyyatda işlənməsinə aid nümunələr gətirmişdir.² Müəllif ingilis dilində şəxs adları sisteminin inkişafı, ingilis antroponimlərinin ifadə planına görə variativliyi məsələləri haqqında elmi məqalələr də yazmışdır.³ İngilis antroponimikasının həm ümumi məsələləri, həm də onların bədii ədəbiyyatda işlənmə məsələləri rus dilçiliyində tədqiqata daha çox cəlb edilmişdir. Rus dilçilərindən S.A.Rılovun⁴, C.V.Çabnesovanın⁵, T.V.Baksatovanın⁶, Y.A.Belozopovanın⁷, K.B.Zaysevanın⁸ və

¹ Abbasova, A. İngilis və Azərbaycan antroponimlərinin struktur xüsusiyyətləri / A.Abbasova. – Bakı: Elm, – 2004. – 108 s.

² Əliyeva, G.İ. Bədii mətnin onomastik mənzərəsi haqqında // Bakı: “Elm və təhsil”, AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2016. №2, – s.137-142; Əliyeva, G.İ. Bədii mətdə allüziv antroponimlərin funksiyaları // AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, Bakı: “Elm və təhsil”, – 2017. №5, – s.223-231; Əliyeva, G.İ. Antroponimlər bədii ifadə vasitələri kimi // “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Müasir Azərbaycanın İqtisadi İnkişafı İstiqamətləri” Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın materialları. – Bakı, Bakı Biznes Universiteti, – 2018, – s.550-552.

³ Əliyeva, G.İ. İngilis dilində şəxs adlarının ifadə planına görə variativliyi // – Bakı: ADPU, Pedaqoji Universitet Xəbərləri. Humanitar elmlər bölməsi, – 2015. №1, s.310-313; Əliyeva, G.İ. İngilis dilində şəxs adları sisteminin inkişafına dair // “Təbiiq dilçiliyin müasir problemlər”. III Beynəlxalq elmi konfransın tezisləri. – Bakı: 25-26 oktyabr, – 2018, – s.15; Əliyeva, G.İ. İngilis dilində şəxs adlarının inkişafı // International Forum: Problems and Scientific Solutions. Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference. – Melbourne, Australia: – 16-18 October, – 2023, – s.97-98.

⁴ Рылов, Ю.А. Антропонимы как особая система // Вестник литературоведения и языкознания. – Воронеж, Филологические записки, – 2001. Вып. 15, – с.185-194.

⁵ Чавпецова, С.В. Композиционная функция имени собственного в современном английском романе // – Новгород, Изд-ние НУ, Структура и семантика предложения и текста в германских языках, – 1992. – Вып. 2. – с. 135-143; Чавпецова, С.В. Прагматика имен собственных в романе У.Голдинга “Ритуалы плавания” // Прагматический аспект предложения и текста. – Ленинград: Изд-во Ленинградского университета, – 1990. – с. 91-100.

⁶ Бакастова, Т.В. Имя собственное в художественном тексте: Об имени заглавного персонажа романа Ф.Ск.Фиджеральда “Великий Гэтсби” // – Одесса: ОГУ, Русская ономастика, 1984. – с.157-160; Бакастова, Т.В. Семантизация имени собственного в целом художественном тексте (на

başqalarının bu sahəyə aid tədqiqatları vardır. Onu da qeyd edək ki, rus dilçiliyində ingilisdilli bədii ədəbiyyatında konkret müəlliflərin əsərlərində antroponimlərin işlənməsi məsələləri də diqqət mərkəzinə çəkilmişdir.⁹ İngilis tədqiqatları da antroponimlər, onların bədii ədəbiyyatda işlənməsi məsələləri barədə tədqiqatlar aparmışlar. Həmin müəlliflərin işlərinə dissertasiyanın müvafiq bölmələrində istinad ediləcəkdir.

XX əsr ingilis nəsrinin onomastik, həmçinin antroponimik mənzərəsi ayrıca tədqiqat mövzusu olmamışdır. Bununla yanaşı, bədii əsərlərdəki antroponimlərin mətnyaratma və mətni əlaqələndirmə, habelə antroponimlərin zaman və məkan funksiyaları kompleks şəkildə tədqiqata cəlb edilməmişdir. Bütün bunlar müəyyən dövr nəsr əsərlərinin antroponimik sistemin bir küll halında həm linqvistik, həm də ekstralingvistik amillərin nəzərə alınması fəvqündə tədqiq etməyin aktuallığını bir daha təsdiq edir.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektı XX əsr ingilis nəsr əsərlərində istifadə olunan antroponimlərdir. Bu antroponimlər həmin dövr ingilis nəsr əsərlərindən seçilmişdir.

материале английского языка): / автореф. дис. канд. филол. наук / – Одесса, 1987. – 16 с.

⁷ Белозерова, Е.А. Исследование ономастического состава современного британского художественного текста // Известия российского государственного педагогического университета им. А.И.Герцена, Общественные и гуманитарные науки, – 2008. №70/1, – с.67-71.

⁸ Зайцева, К.Б. Английская антропонимия и ее стилистическое использование: / автореф. дис. канд. филол. наук / – Одесса, 1979. – 20 с.; Зайцева, К.Б. Имена персонажей в оригинале и переводе произведений М.Твена / Контрастивное исследование оригинала и перевода художественного текста/ К.Б.Зайцева, Т.В.Бакастова, О.А.Кузнецова [и др.] – Одесса: Изд-во ОГУ, – 1986. – с.38-44.

⁹ Долинин, А. Цветная спираль Набокова / В.Набоков. Рассказы. Приглашение на казнь. Роман. Эссе, интервью, рецензии / А.Долинин. – Москва: Русская либература, – 1989. – с. 622-669; Тодорова, Н.Ю. Антропонимия Марка Твена: / автореф. дис. канд. филол. наук / – Одесса, 1987. – 16 с.; Шейнкер, В.Н. Антропонимика в романе Джеймса Фенимора Купера “Зверобой” // – Новгород, Вест. Новгор. Гос. ун-та, Серия. “Гуманитарные науки”, – 1995. №2, – с. 84-91.

Tədqiqatın predmeti ingilis dilinin antroponimik sistemi və bu sistemin bədii əsərlərin antroponimləri ilə əlaqəsidir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqat işinin əsas məqsədi XX əsr ingilis nəsrinin onomastik mənzərəsi əsasında onun antroponimik sisteminin funksionallıq məsələlərini araşdırmaqdır. Bu məqsədlə aşağıdakı vəzifələrin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur:

- antroponimlərin xüsusi leksik vahid kimi dil sisteminə yerini öyrənmək;
- ingilis dilinin antroponimiyasının öyrənilmə tarixinə nəzər salmaq;
- ingilis dilində antroponimik sistemin inkişafını izləmək və onun xüsusiyyətlərini aşkara çıxarmaq;
- əsas antroponimik kateqoriyaların ümumi səciyyəsinə aydınlaşdırmaq;
- antroponimlərin semantik məsələlərini araşdırmaq;
- antroponimləri bədii mətnin struktur vahidi kimi nəzərdən keçirmək;
- antroponimlərin bədii mətnə pragmatik xüsusiyyətlərini araşdırmaq;
- nəsr əsərlərində antroponimlərin nominativ funksiyalarını öyrənmək;
- bədii mətnə antroponimlərin səciyələndirmə funksiyasını araşdırmaq;
- bədii mətnə antroponimlərin mətn vahidlərini əlaqələndirmə və mətnyaratma funksiyalarını araşdırmaq;
- bədii mətnə antroponimlərin məkan və zaman funksiyalarını öyrənmək.

Tədqiqat metodları. Tədqiqatın metodları qarşıya qoyulan məqsəddən asılı olaraq təyin edilmişdir. İşin əsas tədqiqat metodu təsviri metoddur. Bundan əlavə, işdə komponent təhlili, diskursiv təhlil və semantik təhlil metodlarından da istifadə edilmişdir.

Müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar:

1. Nəsr əsərlərinin onomastik, o cümlədən də, antroponimik mənzərəsi real gerçəklikdəki antroponimik mənzərədən fərqlənir.

2. Nəsr əsərlərindəki personajların adları real onomastik bazaya əsaslanır. Ona görə də nəsr əsərlərinin antroponim sistemi dilin antroponimlər sistemi ilə vəhdətdə öyrənilməlidir.

3. Nəsr əsərlərinin antroponim sistemindəki bəzi antroponim modelləri dilin antroponimlər sistemindəki modellərdən fərqlənir.

4. Müəllif yaratdığı bədii əsərin obrazlılığını və emosionallığını artırmaq məqsədilə antroponimlər sisteminə müdaxilə edir, yəni antroponimik vahidlər yaradır.

5. İngilisdilli nəsr əsərlərindəki əsas qəhrəmanların və ikinci dərəcəli personajların nominasiyası kəskin linqvistik və ekstralingvistik fərqlərə malik olmasa da, əsas qəhrəmanların nominasiyası üçün müəllif seçimi amilinin rolu hiss olunur.

6. Nəsr əsərlərinin əsas qəhrəmanlarının adları mətnyaratma baxımından aparıcı rol oynayır. İkinci dərəcəli personajların mətnyaratma funksiyaları az əhəmiyyətlidir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Azərbaycan dilçiliyində ilk dəfə olaraq XX əsr ingilis nəsrində istifadə olunan antroponimlər bir sistem kimi araşdırılır. Tədqiqat prosesində ingilis dili nəsr əsərlərinin onomastik mənzərəsinin spesifik xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq məqsədi və işin Azərbaycanda yerinə yetirilməsi nəzərə alınaraq Azərbaycan bədii əsərlərinin antroponimik sistemində müraciət edilmiş və müəyyən dərəcədə müqayisəli təhlil aparılmışdır. Bu cəhət işin elmi yeniliyinin bir istiqamətini təşkil edir. İlk dəfə olaraq nəsr əsərlərində antroponimlərin mətnyaratma, məkan, zaman və səciyyələndirmə funksiyaları sistem şəkildə öyrənilmişdir. Antroponimlərin nominativ funksiyaları mətn müstəvisində tədqiq olunmuşdur ki, bu da antroponimlərin ənənəvi linqvistik tədqiqi çərçivələrindən kənara çıxır. Tədqiqatın digər bir yeniliyi ondadır ki, ilk dəfə olaraq müəyyən zaman kəsiyinə aid antroponimlər sistemi təhlilə cəlb edilir, bədii əsərin yazılma dövrü, həmçinin əsərdəki hadisələrin baş verməsi dövrü nəzərə alınır.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqat işində ilk dəfə olaraq antroponimlərin koqnitiv və praqmatik xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq üçün mətnin komponent və diskursiv planda təhlili aparılmışdır. Bu da antroponimlərin linqvistik xüsusiyyətləri ilə yanaşı, onların yaranmasında iştirak edən ekstralingvistik amillərin

təsirini açmaq üçün yeni nəzəri təhlil üsullarını təyin etməyə kömək edir. Tədqiqat işi onomastikaya, xüsusən də antroponimlərə aid mühazirə və xüsusi seminarların aparılmasında praktik əhəmiyyətə malik ola bilər. Tədqiqatın materiallarından və əldə olunan nəticələrdən XX əsr ingilis ədəbiyyatının tədrisində, ingilis dilindən Azərbaycan dilinə bədii ədəbiyyatın tərcüməsi prosesində də istifadə oluna bilər. Tədqiqat prosesində toplanmış ingilis antroponimlərinin izahlı lüğəti tərtib oluna bilər.

Aprobasiyası və tətbiqi. Dissertasiya işinin əsas məzmunu və nəzəri müddəaları ölkə miqyaslı və beynəlxalq elmi nəşrlərdə dərc edilmiş, elmi-praktik konfranslarda məruzə edilmişdir. Dissertasiyanın mövzusu ilə bağlı biri xaricdə olmaqla

11 məqalə və 3 xaricdə olmaqla 4 tezis çap edilmişdir.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Tədqiqat işi AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Hind-Avropa dilləri şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, 3 fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Dissertasiyanın Giriş hissəsi 5 səhifə, 9 654 işarə, I fəsil 34 səhifə, 64 874 işarə, II fəsil 43 səhifə, 81 178 işarə, III fəsil 43 səhifə, 80 812 işarə, Nəticə hissəsi 4 səhifə, 6 585 işarədir. Dissertasiyanın ümumi həcmi 153 səhifə, istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı istisna olmaqla 243 143 işarədir.

TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın *Giriş* hissəsində mövzunun aktuallığı və işlənmə səviyyəsi, tədqiqatın obyektinə və predmetinə, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, metodları, müdafiəyə çıxarılan əsas müddəaları, elmi yeniliyi, nəzəri və təcrübə əhəmiyyəti əsaslandırılır, tədqiqat işinin aprobasiyası və quruluşu haqqında elmi məlumat təqdim edilir.

Tədqiqat işinin “**İngilis antroponimlərinin tədqiqinin nəzəri məsələləri**” adlanan *birinci* fəslində antroponimlər xüsusi leksik vahid kimi qiymətləndirilir, onların dil sistemində yeri müəyyən

edilir, əsas antroponimik kateqoriyaların ümumi səciyyəsi təhlil olunur, ingilis dilində şəxs adları sisteminin inkişafı izlənilir.

Antroponimləri istər əcnəbi, istərsə də, Azərbaycan dilçiləri müxtəlif aspektlərdən tədqiq etmişlər.¹⁰ Ümumi isimlərdən fərqli olaraq, antroponimi konkret dilin sözdüzəltmə qaydaları ilə yaratmaq kifayət etmir. Əlbəttə, nəzəri cəhətdən oxşar modellər müxtəlif tiplərdən adların düzəlməsində öz tətbiqini tapır. Lakin söz xüsusi ad statusu almaq üçün, ilk növbədə, onim olmalıdır.

Hər bir dilin onomastik sahəsində nüvə konstituenti antroponimlərdir. Bura rəsmi şəxs adları (tam), ev (qısa, hipokoristik), kiçiltmə-əzizləmə (diminutiv-meliorativ), böyüdücütəhqiredici (arqumentativ-neyrativ) formalar, ikinci və sonrakı adlar, ata adları, baba adları, andronimlər, qinekonimlər, patronimlər, soyadlar, ikinci familiyalar, ləqəblər, təxəllüslər, küçə familiyaları və s. aiddir. Antroponim fondu (antroponimlər toplusu) öz tərkibinə görə rəngarəngdir. Dilə aid bütün adların siyahısı məhduddur. Ona görə də bir ad yalnız bir adama verilmir¹¹. Hər bir linqvokulturoloji

¹⁰ Abbasova, A. İngilis və Azərbaycan antroponimlərinin struktur xüsusiyyətləri. / A.Abbasova. – Bakı: Elm, – 2004. – 108 s.; Çobanov, M. Azərbaycan antroponimiyasının əsasları. / M.Çobanov. – Tbilisi: Qanatleball, – 1983. – 168 s.; Əliyev, H. Ümumi antroponimika problemləri. / H.Əliyev. – Bakı: Maarif, – 1985. – 128 s.; Hüseynzadə, Ç. Orta əsrlər ərəbdilli yazılı abidələrdə türk mənşəli antroponimlər. / Ç.Hüseynzadə. – Bakı: “Elm və Təhsil”, – 2011. – 152 s.; Tanrıverdiyev, Ə.V. «Al» hissəcikli leksemlər və onların antroponimiyada iştirakı / Azərbaycan onomastikası problemləri, III b. / Ə.V.Tanrıverdiyev. – Bakı: ADPU, – 1990. – s.26-29; Бакастова, Т.В. Имя собственное в художественном тексте: Об имени заглавного персонажа романа Ф.Ск.Фицджеральда «Великий Гэтсби» // – Одесса: ОГУ, Русская ономастика, 1984. – с. 157-160; Гарагуля, С.И. Вариативность английских личных имен в плане выражения // – Москва, Научные ведомости. Серия гуманитарных наук, – 2010. Вып.6. № 12 (83), – с. 69-75; Прокудина, О.А. Антропоним в контексте художественного произведения // – Л.: Изд-ние ЛГУ, Герцена, Вопросы английской текстологии, – 1985. – Вып. 2. – с. 145-151; Роголев, А.Ф. Историческая антропонимия Гомеля и окрестностей. / А.Ф.Роголев. – Гомель: Барк, – 2009. – 164 с.

¹¹ Карасик, В.И. Язык социального статуса. / В.И.Карасик. – М.: Ин-т языкознания, РАН; Волгор. Гос. Пед. Ин-т, – 1992. – с.29

cəmiyyət müxtəlif adlardan istifadə edir və həmin adlarda öz mədəniyyətinə aid mənaları gerçəkləşdirir.

Antroponimlərin bütün növləri ümumi funksional əlamətlərlə birləşir. Əlamətlər adamı adlandırmaq və ona müraciət etmək üçün istifadə olunur. Antroponim növləri arasında yalnız şəxs adı denotativ maksimum fərdiləşdirir. Digər növlər fakültativ olub xalqın tarixi-mədəni ənənələri ilə uyğunlaşır, etnokulturoloji diaxroniyada fərqlənir. Şəxs adları nisbətən sərbəst seçilir. Seçimdə müəyyən məcburilik ayrı-ayrı birliklərə aid vacib xüsusiyyətləri saxlamaqla bağlıdır. Məsələn, müsəlman xristian adlarının müəyyən siyahıdan seçilməsi, Çin ənənəsinə görə, müsbət mənalı ümumi isimlərdən düzəltmə, müsbət semantikali sözlərdən düzəltmək isə bütpərəstlikdən irəli gəlmişdir. Familiya və ata adları törəmədir, qohumluq əlaqələri ilə bağlıdır. Ləqəb, təxəllüs, əsas deyil, əlavə adlardır. Etnodil birliyinin üzvlərinin əksəriyyətinin ləqəb və təxəllüsü olmur. Ləqəb, küçə adları, andronim, genikonimlər fərdə kənardan verilir, onun daşıyıcısı ilə ünsiyyətdə işləyə bilər. Təxəllüs və kriptonimləri fərd özü seçir.

A.Abbasova əsas şəxs adlarından bəhs edərkən onu dörd qrupa bölməyə çalışır: 1) birinci ad; 2) ata adı; 3) aralıq ad; 4) familiya. Müəllif şəxsin birinci adını izah məqsədilə mötərizədə “*əsl, tam, başlanğıc, fərdi, birbaşa özünün*”¹² kimi sözlərini sadalayır. Belə çıxır ki, “birinci ad” termininin “əsl ad”, “tam ad”, “başlanğıc ad”, “fərdi ad”, “birbaşa özünün adı” sinonimləri vardır. Assosiativ olaraq “birinci ad” – “ikinci ad//sonuncu ad”, “əsl ad” – “uydurma ad”, “tam ad” – “natamam ad”, “başlanğıc ad” – “sonrakı ad”, “fərdi ad” – “ümumi ad”, “birbaşa özünün adı” – “başqasının adı” formalı qarşılaşdırmalar aparmaq imkanı yaranır. Belə qarşılaşdırma doğuran səbəblər antroponimlərin əsas adlar sisteminin ayrı-ayrı dillərdə fərqli forma və cəhətlərinin mövcudluğu ilə bağlıdır. Bütün bunlar ekstralingvistik və etnokulturoloji amillərlə bağlıdır. Bəzi xalqlarda şəxsi adlandırma yaşdan şərti asılı olursa, digər xalqlarda yaş nəzərə alınmır. İkinci adın verilməsi dini mərasimlə əlaqədar ola bilər.

¹² Abbasova, A. İngilis və Azərbaycan antroponimlərinin struktur xüsusiyyətləri. / A.Abbasova. – Bakı: Elm, – 2004. – s.12

Məsələn, xaç suyuna çəkmə zamanı advermə adəti belə səbəb sayıla bilər. Ümumiyyətlə, antroponimika terminologiyasında “şəxs adı” termini rəsmi və qeyri-rəsmi fərdi adların hamısını bildirir. Qədim dövr nəzərə alınmazsa, hər bir xalqda adların rəsmiləşdirilməsi müəyyən bir zaman kəsiyində formalaşmışdır.

İngilis dilində “şəxs adı” kateqoriyasının vahid terminoloji qarşılığı yoxdur. Həmin anlayış ingilis dilində *baptismal name*, *christian name*, *first name*, *given name* və *personal name* termin-söz birləşmələri ilə ifadə olunur. Bu dildə *forename* və latın mənşəli *prename* (ABŞ-da) “famiyadan qabaq gələn ad” mənasında istifadə olunur. “Baptismal name” və “christian name” terminləri dini adqoyma mərasimi ilə bağlı meydana çıxmışdır. Azərbaycan dili üçün “famiyadan qabaq gələn ad” (“forename” və ya “prename”) səciyyəvi deyildir.

Qədim ingilis adları apelyativ leksikadan və ləqəblərdən az fərqlənir. Anqlosakslar və digər qədim german qəbilələrində fərdə, adətən, bir ad verilmişdir. Belə adlar ya sadə birmənəli (Froda – müdrik; Wulf – canavar) və ya ikitəməli mürəkkəb (Eadgar – əmlak+nizə) olmuşdur. Sadə adları tədricən mürəkkəb, ikikomponentli adlar əvəz etmişdir. XII əsrdə, demək olar ki, sadə adlar ingilis şəxs adları sistemindən çıxmışdır.

Qədim ingilis adlarından bəziləri mürəkkəb söz şəklindədir. Lakin kompozitin mənası onun komponentlərinin mənalarnın toplanması ilə formalaşmır. Məsələn, *wigfrith* – *mübarizə*, *mübahisə*, *münaqişə*; *müharibə* + *sülh*; *təhlükəsizlik*, *sığınacaq*. Qədim ingilis mürəkkəb adlarının digər bir qismi qeyri-idiomatik mürəkkəb sözlər olub, mənalari asan başa düşülür. Məsələn, *Acthelstan* – *xeyirxah*; *əla*, *gözəl*+*daş*.

Müasir ingilis dilində fəmiyaların tədqiqi onu söyləməyə əsas verir ki, soyadlar araşdırılan zaman daha çox onların əsasında duran ləqəblərin etimologiyası diqqət mərkəzində olmalıdır. Odur ki, ingilis dilində fəmiyaları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq mümkündür: a) antroponimik (genealoji, patronim) fəmiyalar; b) yaşayış yeri ilə bağlı (lokal) soyadlar; c) peşə sahəsi ilə, məşğuliyyətlə əlaqədar (sənətkarlıq, vəzifə) fəmiyalar; ç) təsviri fəmiyalar. İngilis dilində yerli (lokal) soyadlar ingilis soyadlarının təxminən yarısını əhatə edir

və geniş yayılmış soyadlar qrupu hesab edilir. Bu qrupda, əsasən ləqəblərin rolu daha böyükdür. Bu səbəbdən ingilis dilində familiyaları aşağıdakı yarımqruplara ayırmaq olar: 1) ləqəblərlə bağlı yaranan soyadlar. Bu familiyalar onu daşıyan şəxsin harada doğulduğunu, yaşadığı şəhəri və ölkəni göstərmək, onun haqqında məlumat məqsədi daşıyır. Məlum olduğu kimi, erkən dövrlərdə Birləşmiş Krallığa İngiltərə, Şotlandiya, Uels və İrlandiya dövlətləri daxil idi. Əhali həmin regiona köç edən zaman orada köçkünlərə xas danışmaq formaları da müəyyən qədər üstünlük təşkil etməyə başlamışdı və bu da nəticədə köçkün əhalinin soyadı kimi formalaşdı. Məsələn: *Scott, England, İngle* və s. 2) ikinci yarımqrupa topoqrafik cəhətdən nisbətən gözəl yerləri özündə yaşadan ləqəblərdən yaranan familiyalar daxildir. Məsələn: *Fell, Brook, Hill, Dale* və s. Araşdırmalar da göstərir ki, ingilisdilli soyadların əksəriyyəti “son”, “mac”, “fils” (hər üçü “oğlu” mənasındadır) ünsürləri ilə düzəlir. Məsələn: *Davidson, Conson, Adamson, Mac Cartie, Mac Adam, Mac Caul, Fils-Hugh* və s. Bəzi soyadlar isə *-kin, -cock(-cok), -ot/et, -el* kimi əzizləmə və kiçiltmə məzmunu yaradan şəkilçilərlə düzəlir: *Burdekin, Brunel, Cavel, Basset* və s.

Şəxs adları funksional dil işarəsi olub məzmun planına və ifadə planına malikdir. “*İfadə planı adlandırılan morfonoloji və morfosintaktik ifadəsidir. Bu, dil işarəsinin xarici tərəfi olub səs və səs birləşmələrindən təşkil olunur*”¹³ Şəxs adlarının ifadə planı hipokorostik və diminutiv formalarda daha dəqiq ifadəsini tapır. Belə adlarda müəyyən forma və səs cildinin köməyi ilə adın məzmununun bir hissəsi gerçəkləşir və adın daşıyıcısına münasibəti bildirir. Familiarlıq (qeyri-rəsmilik), zarafat, dostluq, əzizləmə, kiçiltmə kimi mənalar dil vasitələrinin köməyi ilə şəxs adına artırılır. Hipokoristik və diminutiv adlar ingilis dilində daha çox orta əsərlərdə qeyri-rəsmi şəraitdə uşaqlara, yaxın tanışlara, qohumlara, dostlara və s. müraciət zamanı işlədilmişdir. Belə ad formaları müraciət edəndən və ya onu yaradandan asılı olduğundan geniş derivatlar çoxluğuna malikdir.

¹³ Townsend, S. Adrian Mole. The Cappuccino Years. / S.Townsend. – Penguin Books, – 1999. – p.273

Müasir ingilis dilində şəxs adlarının derivatları morfoloji üsulla (qısaltma və şəkilçi artırılması) yaranır. Qısaltma yolu ilə bütöv adlardan hipokoristik adlar düzəldilir: Matt-Matthew). Hipokoristik formalardan şəkilçi artırılması ilə diminutiv adlar düzəldilir. Matty/Mattie-Matt. Bəzən tam formadan da istifadə olunur (Annie-Ann(e), Evie-Eve və s.) Derivasiya prosesini belə göstərmək olar.

Şəxs adlarının cinsə görə fərqi araşdırdıqda onların diminutiv formalar maraqlı doğurur. Tələffüzə görə, bu formalarda fərq yoxdur. Ona görə də, nitqdə diminutiv formaları maraqlı doğurur. Tələffüzə görə bu formalarda fərq olmadığından nitqdə diminutivin cinsini təyin etmək çətinlik tələb edir. Yazıda ya “-ie”, ya da “-y” variantından istifadə olunur.

İngilis dilində şəxs adlarının variativliyini araşdırdıqda məlum olur ki, qadın adlarının orfoqrafik variantları daha çoxdur. Daha qədim dövrlərdə kişilərin standart adlarının olmasına diqqət yetirilmişdirsə, qadın adları ilə bağlı məhdudiyət qoyulmamışdır. Eyni zamanda qadın adlarının say azlığı qadın antroponimikasının orfoqrafik variantlarla zənginləşməsinə səbəb olmuşdur¹⁴.

Beləliklə, ifadə planına görə şəxs adlarının variativliyi göstəriciliyi hipokoristik və diminutiv formalar hesabına formalaşmışdır. Bu formalar ixtisar və şəkilçilərin artırılması yolu ilə düzəlir. Eyni zamanda, belə formaların müstəqil adlar kimi çıxış etməsi, cins fərqlərinin neytrallaşması, həmçinin orfoqrafik variantlılıq da qeydə alınır.

İngilis antroponimiyasının inkişafına bədii ədəbiyyat güclü təsir göstərmişdir. Təbii ki, bədii əsərlərdən seçilən və ya götürülən adlar, bir qayda olaraq, müsbət personajların adları olmuşdur. Onu da qeyd etmək ki, ingilis dili çox geniş arealda yayıldığına, bir sıra ölkələrdə ingilis dili dövlət dili olduğuna görə müxtəlif etnoslara mənsub olub ingilis dilində yazıb-yaradan şair və yazıçıların da sayı az deyildir. Bu cəhət ingilisdilli bədii ədəbiyyatda istifadə edilən antroponimlərin mənşəcə rəngarəngliyinə, ad sisteminin genişlənməsinə əhəmiyyətli təsir göstərmişdir. Amerika, Avstraliya,

¹⁴ Durrenmatt, F. Die Panne. Der Yerdacht. / F.Durrenmatt. – M.: Просвещение, – 1987. – p. 24-29

Hindistan və s. ölkə yazıçılarının ingilis dilində yaratdıqları bədii əsərlər də ingilis ədəbiyyatının antroponim sistemində özünəməxsus rol oynamışdır. İngilis ədəbiyyatı yeni antroponimləri yaratmaqdan və bu şəxs adlarını yaymaqda izini qoymuşdur. Məsələn, C.Sviftin Vanessa, U.Şekspirin Silvia, Julia, Celia, Juliet, Jessica, Ophelia, Viola, Olivia adları müasir ingilis antroponimikasında işləkliyi ilə seçilən şəxs adlarıdır.

Bu fəslin əsas müddəalarını belə ümumiləşdirmək olar ki, ingilis nəsrinin antroponimik mənzərəsi rəngarəng və müxtəlifdir. Bu sistemə daxil olan adların tədqiqi həm ingilis dilinin ümumi onomastik sistemi və onun alt sistemi olan antroponimlərin inkişaf xüsusiyyətləri, yaranma və istifadə qanunauyğunluqları bədii ədəbiyyatda da özünü müxtəlif aspektlərdən göstərir.

Dissertasiyanın *ikinci* fəslə “**Antroponimlər bədii mətnin struktur vahidi kimi**” adlanır. Burada bədii mətnin onomastik mənzərəsi nəzərdən keçilir, bədii mətnədə antroponimlərin praqmalinqvistik əhəmiyyəti tədqiq edilir, ingilisdilli mətnlərdə antroponimlər bədii ifadə vasitəsi kimi qiymətləndirilir. Bədii məkanda məskunlaşmış personajlardan, oradakı gerçəklikdən bəhs edərkən bədii ədəbiyyatdakı obraz anlayışını yada salmaq lazım gəlir. Obraz dinamikliyi diqqəti cəlb edir. Bu anlayış yalnız ədəbiyyatşünaslığın deyil, həm də dilçiliyin obyektidir. Çünki obraz dil vasitələri ilə ifadəsini tapır. R.Yakobson dilin poetik funksiyasını rədd edən lingvistin, eləcə də dil metodları ilə tanış olmayan ədəbiyyatşünasın münasibətini eyni dərəcədə anaxronik hadisə adlandırmışdır¹⁵.

Şəxs adları əsərdə mətnin onomastik sistemində, eləcə də, yazıçının yaradıcılığında mühüm bədii vasitəyə çevrilir. Bədii əsərin onomastik leksikası onun söz palitrasında mühüm yer tutur. Bu adlar hər bir müəllif üçün vacib ekspressiv və üslubi vasitələrdir. Əsərdəki hər bir şəxs adı obyektiv gerçəkliklə müəllifin yaratdığı aləmi bir-birinə bağlayır.

¹⁵ Якобсон, Р.О. Лингвистика и поэтика / Структурализм: "за" и "против" / Р.О.Якобсон. – М.: Наука, – 1975. – с.230

V.Nabokovun “Sebastyan Naytın həqiqi həyatı” əsərinin məzmununun yaxşı başa düşülməsi üçün vacib şərt mətnyaradıcı “şahmat” onomastikasıdır. Əsərin baş qəhrəmanının soyadı Knight şahmatda “at” mənasındadır. Əsərin digər personajlarının adları da şahmatla əlaqələndirilmişdir. “Knight”ın ilk sevgilisi Kler Bişop (Clare Bishop), ikinci qadın isə Turovets soyadlı xanımdır. “Bishop” şahmatda “fil”i bildirir. Turovets soyadında isə şahmat topunun rus adı “tura” sözündəndir. Turovets ərə getdikdən sonra aldığı Leserf ailəsi fransız dili ilə bağlıdır. Fransız “le” artikli atdıqda “serf” qalır. Bu isə anaqrammatika “ferz” (şahmatda vəzir) sözünə çevrilir (serf=fers/ferz). Sebastyanın əmisinin adı –N.Stainton da şahmatla izah olunandır. XIX əsrin 40-cı illərində İngiltərədə yaşamış məşhur şahmatçı və şahmat tarixçisi Howard Staunton ilə H.Stainton arasında fərq u=i fərqi nəzərə çarpır. Bundan başqa, “Stainton” sözündə də anaqrammatik xüsusiyyət aşkar nəzərə çarpır: Stainton=Staunton. Ümumiyyətlə, bu əsərdə “şahmat” mövzusu personaj və hadisələri bir yerə toplamağa imkan verir. Sebastyan gəncliyində şeirlər yazır və onların altında imza əvəzinə, qara şahmat atının şəklini çəkir. Belə bir atı Pavel Reçnoy oyun zamanı vurub əlinə götürür. Döyülən qapını açarkən bu at Pavelin əlində olur. Qapını döyən hadisələri nəql edən V. adlı şəxsdir. O, St.Damier qospitalında olan qardaşı ilə görüşmək arzusundadır. Lakin əsəri danışan qospitalın adını xatırlamır. Ad təsadüfən onun yadına düşür. Telefon avtomat köşkündə o görür ki, kimsə burada şahmat taxtası çəkmək istəmişdir: *ein Schachbrett, un damier...* “Bu zaman mənim beynimdə nəşə oyandı və dilimə gəldi: *Cen-Damce!*” “*Some anonymous artist had begun blacking squares – a chess board, ein Schachbrett, un Damier...There was a flash in my brain and the word settled on my tongue: St.Damier!*”¹⁶.

“Damier” fransız dilində şahmat taxtasıdır. Əsərin baş qəhrəmanının anası Roquebrune şəhərində vəfat edir. Fransız dilində “roquer” qalaqurma (rokirovka) mənasındadır. Əsərdə situativ motivləşmiş daha iki ad vardır. Bunlar “ağ” və “qara” sifətlərinin

¹⁶ Nabokov, V. The Real Life of Sebastian Knight. / V.Nabokov. – Изд-во Vintage, – 1992. – p.82

substantivləşməsindən alınan “Black” və “White” adlarıdır. Bu iki şəxs şahmat oynayır. “White” adlandırılan Pavel Reçnay, “Black” isə onun qohumudur. Pavel ağlarla oynayır. Başqa bir personaj “Shvarts” fəmilialı qocadır. O, qocalar evində balaca yetim uşağa atın necə hərəkət etməsini göstərir. Qocanın fəmilialı alman dilindən tərcümədə “qara” mənasını verir.

Bədii əsərdəki antroponimlərin mühüm funksiyalarından biri allüziyadır. Adlar mədəni-tarixi realiaları, ədəbi faktları yada salır və ya əsərə gətirir. Nəticədə, antroponimlərin mətnyaratma və allüziya funksiyaları bir-biri ilə əlaqələndir. Bədii əsərdə allüziyadan istifadə olunmasının məqsədi resipientə (oxucuya) informasiya təsirini gerçəkləşdirməkdir. Ədəbi allüziya geniş dairədə məlum olmalıdır. Məhz bu səbəbdəndir ki, bədii allüziyanın obyektı, bir qayda olaraq, klassiklər və klassik qəhrəmanlardır.

V.Nabokovun ingilis dilində yazdığı “The Real life of Sebastian Knight” əsərindəki Sebastian Knight antroponimi özündə bir çox ön bilikləri ehtiva edir. Həmin biliklərin hamıya aydın olması, təbii ki, doğru deyildir. Lakin əsərin başa düşülməsi üçün bu adla bağlı biliklər mühüm əhəmiyyət daşıyır. Sebastyan adı ruslarda yayılmış antroponim deyildir. Əsərə görə Sebastyanın atası XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində yaşamışdır. Belə olan təqdirdə, müəllif antroponimi əsərə daxil etməklə başqa bir mənanı açmaq istəmişdir. “Sebastian Knight” antroponimində bir sıra allüziyiv elementlər vardır. Qəhrəman dekabrın 31-də doğulmuşdur. Həmin gün xristianlar Sebastyan adlı müqəddəs doğum tarixini qeyd edir. Əfsanəyə görə, Sebastyan Roma oxucular legionunun kapitanı olmuş, xristianlığı qəbul etmiş və onu təbliğ etmişdir. Bu səbəbdən Roma imperatoru Diokletian 20.01.354 tarixdə onu edam etdirmişdir. Müqəddəs Sebastyanın zühuru V əsrə aiddir və xalqı cüzamdan müdafiə edən kimi təqdim olunur. Əsərin adında “Sebastyanın həqiqi həyatı” ifadəsi oxucunu məhz haqqında bəhs olunan Sebastyanın həyatı barədə məlumatla kökləyir.

Allüziyalar zaman baxımından tarixi-mədəni və müasir olur. İngilis dilində allüziyanın dil vasitələri ilə nişanlanmış formaları da rast gəlinir. Bu zaman marker olaraq *like, as if, similar to, as...as, not as...but as, a sort of, as, a kind of ...* kimi konstruksiya istifadə

edilir. Təbii ki, belə konstruksiyaların daxil olmadığı allüziyalar nişanlanmış yaxud markersiz allüziyalar sayıla bilər¹⁷. Onu da qeyd edək ki, dilçilikdə “allüziv antroponim” və “allüziya” sinonim terminlər kimi işlənir.

İngilis klassik ədəbiyyatının nümayəndələrindən olan Tomas Qardinin əsərlərində dini allüziyalara geniş yer verilmişdir. Belə allüziyalardan biri Samson adıdır: “*She made him sit up, then Oak began wiping his face and shaking himself like a Samson*”¹⁸.

Nümunədəki Samson allüziv adı nişanlanmışdır və “like” markeri ilə işlədilmişdir. Bibliyaya görə, Samson böyük gücə malik olmuş və onun qaynağı saçındaymış. Dalila Samsonun başını dizləri üstə qoyub onu yatızdırır və saçlarını qırxdırır. Samson oyandıqdan sonra gücün onu tərk etdiyini anlayır və Dalilanın iradəsinə qarşı çıxır. Samson kor edilir, onu zəncirləyib zindana atırlar. Qardinin əsərində Ouk huşunu itirdikdən sonra özünə gələndə başını qızın dizləri üstə qoyduğunu görür. Nə baş verdiyini anlamaq üçün o, gücünü yoxlamağa çalışır. Burada situativ allüziyadan istifadə edilmişdir.

“*By God! I long to exert a fraction of Samson’s strength, and break the entanglement like tow*”¹⁹. Ş.Bronte ***a fraction of Samsons strenght*** allüziyasından istifadə etməklə, Roçesterin qarşısındakı problemlərin nə dərəcədə çətin olduğunu göstərmişdir.

“Ceyn Eyr” əsərində dəli arvadını yangından xilas etmək istəyən Roçester əlil və kor olur. Ceyn onu yazıq və kor Samsonla müqayisə edir və əsərdə bu məqamda “*As looked-that sightless Samson*” allüziyasından istifadə edilmişdir.

Şəxs adının dil mənasının varlığı məsələsini aydınlaşdırarkən antroponimin milli adlar arsenalının bir hissəsi olmasını (konkret referentlə bağlı olmayan) və konreferentlə bağlılığı nəzərə alınmalıdır. Başqa sözlə desək, Yelezavita fərd adı ilə kraliçanın adı

¹⁷ Ковалев, Г.Ф. Писатель. Имя. Текст: [Электронный ресурс] / – Воронеж: Изд-во Воронежского гос. ун-та, – 2004. 340 с. URL: <http://naukarus.com/antroponimy-v-onomasticheskom-prostranstve>

¹⁸ Hardy, Th. Far from the Madding Crowd. / Th.Hardy. – Wordsworth Editions Ltd, – 1997. – 362 p.

¹⁹ Brontë, Ch. Jane Eyre: [Electronic resource] / URL: <https://ru.bookmate.com/reader/XSTRc875?resource=book>

fərqləndirilməlidir. Birinci halda adın komponentlərinə qadın adı, etimoloji komponent (adın mənşəyi və mənşəyinə görə mənası), ingilis antropnim sistemində işləkliyi, xristian mədəniyyəti ilə bağlılığı aiddir. İkinci halda ad kraliçaya məxsusdur. Komponent təhlili kraliçaya aid bir çox bilikləri nəzərə almağı tələb edir.

Bədii əsəri oxumağa başlayan oxucu isə əsərdəki məkan, zaman, fərdlər və onlar arasındakı münasibətlər haqqında heç bir informasiyaya malik olmur. Bu baxımdan antropnimləri bədii obraz və bədii ifadə vasitələri çərçivəsində öyrənmək lazım gəlir. Konkret nümunəni nəzərdən keçirək. U.Folknerin “Avqust işığı” romanı belə başlanır: *“Yolun qırağında oturub, yamacla üzüyuxarı, ona sarı dırmaşan arabaya baxa-baxa Lina fikirləşir: “Ta Alabamadan gəlirli; uzun yolmuş. Düz, Alabamadan buracan pay-piyada. Çox uzun yolmuş, fikirləşir yola çıxdığı heç bircə ay deyil, artıq Missisipiə çatmışam, ömrümdə evdən bu qədər uzaqda olmamışam. On iki yaşından bəri heç Dounun taxta-şalban zavodundan da bu qədər uzağa yolum düşməyib”²⁰.*

Müəllif əsərin əvvəlinə dörd onomastik vahidi daxil edir: Alabama, Missisipi, Luna, Doun. Bunlardan ikisi antropnimdir. Oxucu ön biliklərinə görə onomastik vahidlər əsasında müəyyən nəticələr çıxara bilir. Mətnin başlanğıcı hissəsinə Lina, nə onun yaşadığı yer, nə də tapdığı adamlar, onlarla münasibəti, Alabamada yaşadığı yaşayış məntəqəsindən çıxmasının səbəbi haqqında heç bir məlumat vermir. Eyni zamanda, oxucunun da qeyd edilənlər haqqında heç bir məlumatı yoxdur. Luna antropnimi milli mənsubluq bərədə qismən, cins bərədə isə, tam məlumat verir.

Bu fəsli belə bir müddəa ilə yekunlaşdırmaq olar ki, antropnim bədii əsərin personajı bərədə əlavə informasiya daşımaq xüsusiyyəti onu bədii ifadə vasitələrindən biri edir. Bədii əsərlərdə işlənən antropnimlər onların arxasında duran personajlar haqqında mənfi və ya müsbət qiymətləndirməni daşıyır. Qiymətləndirmə real həyatda adların seçiminə təsir göstərir. Kristmas, Lina, Berç, Lukas kimi mənfi obraz adları ingilis dili daşıyıcılarının antropnim sistemində məhsuldarlıq göstərmələrini müəyyən səviyyədə itirir.

²⁰ Folkner, U. Seçilmiş əsərləri./ U.Folkner. – Bakı: Şərq – Qərb, – 2014. – s.80

Dissertasiyanın “XX əsrin ingilis nəsrində antroponimlərin funksiyaları” adlanan *üçüncü* fəslində nəsr əsərlərində antroponimlərin nominativ, səciyyələndirmə, mətnyaratma, məkan və zaman funksiyaları tədqiq edilir.

Adlar, ilk növbədə nominativ funksiyasını yerinə yetirir. Bununla yanaşı, onların differensiallaşdırma və fərdiləşdirmə funksiyaları da vardır. Antroponim personajı fərdiləşdirir, onu digər personajlardan fərqləndirir. Bədii əsərdə eyni adı daşıyan müxtəlif personajların olması faktlarına bədii mətnə kifayət qədər az rast gəlinir. Bununla belə, bədii mətnə sosial sahələr aspektindən yanaşdıqda eyni personaja məxsus antroponim variantivliyi ilə üzləşirik.

Bədii əsərdə antroponimlərin birləşmə yaratma xüsusiyyətləri daha aydın və geniş şəkildə müşahidə olunur. XX əsr ingilis nəsrinin nümayəndələri belə antroponimik birləşmələrin nominativ funksiyalarından çox istifadə edirlər. Antroponimlərin nominativ funksiyasından bədii mətnə bu şəkildə istifadə olunması həm də əlavə informasiyanın verilməsi məqsədini daşıyır. Ailədə Britaniya və xarici ad modellərinin bədii mətnə transformasiyasına aid konkret kontekstlər göstərir ki, bu və ya digər sosial sahədə hansı müraciət formaları işlədilir. Məsələn, ailə sosial sahəsində antroponim birləşmələrində *aunt*, *uncle*, *auntie* kimi qohumluq terminləri işləkdir. Nominasiya modeli *qohumluq termini + ad* formasında özünü göstərir. Məsələn, *aunt Gertie*, *aunt Berenice*, *uncle Ben*, *aunt/auntie Anya*, *uncle Boris* və s. Mr, Mrs, Miss, Doctor/Dr, Sir kimi prepozitivlərdən istifadə olunması sosial sahənin rəsmi şəraitə uyğunluğunu təsdiq edir. Bu model formant+ familiya şəkildə reallaşır. Məsələn, *Mr Walpole*, *Mr Hotchkiss*, *Mr Weingartner*, *Mr Stockwell*, *Mr Lewis*, *Mrs Levinson*, *Mrs Pritchard*, *Mrs Cones*, *Dr Schwarzkopf*. Bədii mətnlərdə yalnız bu model deyil, formant + tam ad + familiya modeli üzrə həm ikikomponentli, həm də üçkomponentli şəxs adı komplekslərindən də istifadə edilir. Üçkomponentli modeldə birinci və ya orta adın abreviaturla verilməsi müşahidə edilir. Məsələn, *Miss Beatrix Cones*, *Dr Chaim Weizmann*, *Professor L.B. Namier*, *Dr A.C. Cronin* və s.

Müəllif atributların seçimində sərbəstdir və bu atributların birləşərək yaratdığı antroponim birləşmələr əsərdə təsvir olunan hadisədən, zaman və məkandan asılı olur. Müəllif çox zaman dil daşıyıcılarının müxtəlif antroponim modellərindən istifadə ənənələrinə söykənir. O, xüsusi addan əvvəl müxtəlif ümumi ismlərdən sifətlərdən, əvəzlilərdən istifadə edir. Məsələn, *This Dai Williams, that Mrs Evans, our Mr Walpole, that Rittich, little Megan, a treble-chinned Tetrzzini, little Yurochka, poor Boris, young David, a departed Schmidt, the great Zeno, that bastard Sheglovitof* və s. İşarəedicilərin belə modellərdə nominativ sözlə fərdiləşdirilən modeli formalaşdırır. Bu, işarəedicilərin məntiqi funksiyalarından biri sayılır. Danışan diqqətini müəyyən personaja və onun ətrafına yönəldir. Bu elementlər fərdin adlandırmasına əlavə çalar daxil edir, danışanın ona münasibətini göstərir.

İngilis dilində şəxsi peşəyə, elmi dərəcəyə, təhsilə və başqa amillərə görə fərdiləşdirmək mümkündür. Bu vasitələr şəxsə birbaşa müraciət və həmin şəxsin olmadığı yerdə onun haqqında söhbət zamanı istifadə olunur. Bu zaman counsellor (məsləhətçi), post graduate, lawyer (vəkil), professor, master kimi sözlər işlənir. Bu model həm real gerçəklik, həm də bədii əsərlər üçün məqbuldur.

R.L.Stivensonun “Həkim Cekil və Mister Haydanın qəribə sərgüzəşti” əsərində şəxslər peşəyə görə və Mr., Mrs., Ms., Lady, Sir formantlarının iştirakı ilə adlandırılır: “*Mr. Alterson is a notorious severe expression neveigave a smile*”. Əsərdə personaj “Mr. Alterson” kimi daxil edildiyindən onun peşəsi barədə əlavə məlumat verilir. Əsərin süjetində mühüm rol oynayan bu personaj həmişə familiyası ilə fərdiləşdirilir.

XX əsr ingilis nəsr əsrlərində istifadə olunan antroponimlərin nominativ funksiyasını ayrı-ayrı əsərlərdə ad modellərinin işlənməsi zəminində öyrənmək daha məqsədəuyğundur. Digər tərəfdən, nəzərə almaq lazımdır ki, XX əsr ingilis nəsrinə çox geniş bir sahədir. Burada kifayət qədər ədəbi nümunələr vardır. Araşdırma konkret müəlliflərin antroponim modellərinin ayrıca tədqiqatına cəlb edilməsinin mümkünlüyünü təsdiq edir. Bu baxımdan işdə bu və ya digər müəllifin əsərinin seçilməsi, onun hansı əsərinə və ya əsərlərinə müraciət olunması mübahisə obyektinə ola bilməz.

Entoni Bercessin “Any Old Iron” (“Qələbə qılıncı və ya köhnə dəmir”) romanında adların hansı modellər üzrə nominativ və informativ funksiyanı yerinə yetirməsini nəzərdən keçirməyə çalışaq. Hər şeydən əvvəl, personajların romanda istifadə edilmiş ad modellərini aşkara çıxarıb təhlil etməyə çalışaq. Romanda müxtəlif xalqların nümayəndələri iştirak etdiyindən burada yalnız ingilis dilinə deyil, başqa dillərə aid antroponimik modellərin də olması şübhə doğurmur. Müəllif mövcud modeli seçərkən və ya yaradarkən ayrı-ayrı xalqların milli, sosial və dialekt xüsusiyyətlərini nəzərə almışdır. Romanda Britaniya, rus və başqa xalqların antroponimik sistemlərindən istifadə edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bir xalqın antroponimik sistemində çox işlənən bir model başqa xalqa məxsus antroponimik sistemi üçün yad ola bilər. Konkret dilin strukturu əsasında qurulan oxşar modellərin də fərqli semantika daşması mümkündür. Belə halların tədqiq olunması ayrı-ayrı mədəniyyətlərə aid antroponimlərin qarşılaşdırılmasına kömək edir. Antroponim modelləri insan münasibətlərini, sosial bölünməni antroponimlər əsasında açmağa material verir. Eyni zamanda, antroponimik ənənənin qarşılıqlı təsiri də belə müqayisələr zamanı aydınlaşdırıla bilər.

Romanda şəxs adlarının əsas variativliyi baş qəhrəmanların və əsərdə əhəmiyyətli rol oynayan personajları ifadə edən antroponimlərdə özünü göstərir. Romanın əvvəlində oxucu bütün əsas personajlarla tanış olur. Onlar Counzlar ailəsinə mənsub olan şəxslərdir: ulu baba, baba, ata, oğullar. Müəllif bu adamları təqdim etdikcə onların maraqları, fəaliyyəti, bacarıqları və s. haqqında da məlumat verir. Bu qəhrəmanların təqdimatında müəllif tam üçkomponentli modeldən istifadə edir: birinci ad+ orta ad + фамилия. Romanda bu başlanğıc modeldir. Həmin model əsasında Haydn Mozart Cones, Elis Wyn Cones, Reginald Morrow Cones, Daniel Tetlow Cones, Florence Mary nee Evans şəxs adı kompleksləri qurulmuşdur. Üçüzvlü model nominasiyasından istifadə etməklə müəllif tanış mühit haqqında fikir oyadır: *“Shortly after the son left home, the father had a dream in which his own father leaped like a wallaby while trying to light an end of candle stuck in gold sconce. He had not heard from the old man for some time, but he understood that he was doing well in Australia though now, so the dream said,*

he might not be doing so well. There was nothing for Elis Wyn Cones in Old South Wales, so he took his small savings to a shipping agency in Cardiff and bought a ticket... ”²¹

Əsərin baş qəhrəmanı Recinald Counzu müəllif belə təqdim edir: *“The implausibility of this Excalibur story attaches to the man who, by his own account, brought the sword back from Soviet Russia at great personal risk. This was Reginald Morrow Cones, an implausible name for a Welshman, but his father was implausible too... ”²²*

Bədi əsərlərdə işlənmiş antroponimlərin bu şəkildə təhlili göstərir ki, antroponimlərin, ümumiyyətlə onomastik vahidlərin əsas funksiyasının nominativ-differensiallaşdırıcı funksiya olması öz təsdiqini tapır. Bütün digər funksiyalar xüsusi funksiyalardır. Praqmatik, estetik, səciyyələndirmə, mətnyaratma funksiyaları nitq və mətndən asılı olaraq fəaliyyət göstərir. Nominativ-differensiallaşdırıcı funksiya digər funksiyalarla müştərəkliyə də malikdir.

Antroponimlərin mətnaryatmada iştirakı mətnin quruluşundan asılı olur. Jon Qolsuorsinin “Keçmiş E 299” hekayəsində antroponimin mətnaryatma imkanlarını nəzərdən keçirək. Hekayənin adında fərdin fərqli semiotik vasitə “E 299” nominasiyası ifadəsini tapır. “E 299” antroponim deyil, antroponimi əvəz edən situativ işarədir. Hekayəni oxuduqda ikinci abzasın inisial cümləsində “299” rəqəmi yenidən doktor Filipp Rayder oldu” informasiyasını alırıq. Birinci abzasda hadisənin həbsxanaya aiddiyindən bəlli olur ki, “E 299” məhbusun nömrəsini bildirir. Deməli, “E 299” və Flipp Rayder həbsxanada eyni subyekti ifadə edən fərqli semiotik işarələrdir. Müəllif Filipp Rayderin həbsxana həyatından danışanda onun adından deyil, həbsxana nömrəsindən istifadə edir.

Həbsxanada E 299 olan F.Rayder müəllif həbsxanadan çıxandan sonra “keçmiş E 299” adlandırır. Ancaq onu əhatə edən adamlardan arvadı ona “Filipp” deyə müraciət edir. Oğlu isə onu “ata” çağırır. Beləliklə, hekayədə Filipp Rayder antroponimi “E 299”, “keçmiş E 299”, “ata” sözləri ilə əvəzlənsə də hekayə boyu eyni şəxsdən – Filipp

²¹ Lodge, D. Paradise News. / D.Lodge. – Penguin Books, – 1993. – – p.124

²² Lodge, D. Paradise News. / D.Lodge. – Penguin Books, – 1993. – – p.143

Rayderdən söhbət getməsinə göstərir və mətnin hissələrini əlaqələndirir. Müəllifin nitqində həmişə “keçmiş E 299” antroponimi əvəz edir. Bu da Filippin məhbub olması faktının onu bütün ömrü boyu izləməsinə diqqət mərkəzinə çəkmək kimi anlamışlar.

Nik Hornbinin “Yüksək dəqiqlik” romanının qəhrəmanı musiqi vurğunudur. O, audio yazılar satılan mağazada işləyir və tez-tez müxtəlif musiqi albomlarının surətini çıxarır, kino həvəskarı kimi bütün filmlər və onlarda oynayan aktyorlar haqqında məlumata malikdir. Onun sevimli məşğuliyyətlərindən biri ən yaxşılardan siyahısını düzəltməkdir. Məsələn, ən yaxşı beş mahnı, beş film, beş aktyor və s. *“I have thought about the stuff I want played at my funeral, although I could never list it to anyone, because they'd die laughing. 'One Love' by Bob Marley; 'Many Rivers To Cross' by Jimmy Cliff; 'Angel' by Aretha Franklin. And I've always had this fantasy that someone beautiful and tearful will insist on 'You're the Best Thing That Ever Happened To Me' by Gladys Knight, but I can't imagine who that beautiful, tearful person will be”*²³.

Həm coğrafi, həm də zaman baxımından yaxın dövrlərdə yaşamış yazıçıların (D.Loc Berlingemdə, S.Taunsend Lesterdə yaşayır) əsərlərində insan həyatının müxtəlif sahələri təsvir olunmuşdur. S.Taunsendin romanlarındakı antroponimlərin siyasətçi, kral ailəsi üzvləri, aktyor, müğənni, musiqiçi, radio və televiziya işçilərinin adlarıdır. Bütün bu adlar yüksək dərəcədə tanınan adlardır. Onlardan bəzilərini presedent adlar cərgəsinə daxil etmək olar. Belə adlardan istifadə etmək müəllifə adi adamların həyatını maraqlandırmasını, münasibətlərini daha aydın təsvir etməyə imkan verir. Aşağıdakı nümunə “Nömrə On” əsərinin qəhrəmanı, müəllifin uydurduğu baş nazir obrazı ilə bağlıdır. O, Britaniyanın baş naziridir. Müəllif onun üçün Edvard Kler antroponimini seçmişdir. Nazir adı adamların gətirdiyi qatarlarda səfərə çıxır.

“Now he was hanging on a handle that was suspended from the ceiling of the train, sweat was running between the push-me-up, squeeze-me-together cups of his wife's brassiere. A madman began to shout about Sir Cliff Richard - accusing him of forcing Hank Marvin

²³ Hornby, N. High Fidelity. / N.Hornby. – Penguin Books, – 1995. – p.179

to become Jehovah's Witness. <...> Slow minutes went by and strangers began hesitant conversation. The madman addressed the carriage and informed everyone that David Beckham was the new Messiah and that Ceremy Paxman was the Antichrist”²⁴.

Adi adamların maraqları bir-birinə yaxındır. Onlar fikirləri məşhur adamların həyatı üzərində cəmləşmişdir. Əsərdə bu adamlar aktyor və biznesmen Ser Klif Riçarddan, gitaraçı Xenk Marvindən, futbolçu Devid Bekhemdan, teleaparıcı Ceremi Paksmandan danışılır. Belə fraqmentləri daha dərindən təhlil etmək üçün qeyd olunan şəxslərin tərcümeyi-halı, onlara ictimai münasibətlə bağlı faktlara müraciət etmək lazım gəlir. Qeyd etmək lazımdır ki, belə nümunələr linqvokulturoloji biliklər üçün əhəmiyyətlidir. Ona görə də S.Taunsendin əsərlərinin antroponimik mənzərəsinin təhlilində linqvokulturoloji məlumat kitablarına müraciət etmək lazım gəlir. Onun əsərləri müasir Britaniya cəmiyyəti, onun ideyaları, nüfuzlu şəxsləri, dəyərləri, ənənələri və bunlarla bağlı assosiasiyaları əhatə edir.

“It should have been the wedding of the year. The guest list was an impressive mix of British Society. There was Sir David Frost, Cordan, Cliff Richard, Nancy del'Olio, Frank Bruno, Simon Cowell, Elton Cohn, Peter Mandelson, Sharon and Ozzy Osbourne, Chris Evans, Charlotte Church, Kate Moss, Steve Redgrave, Ben Elton, Carol Thatcher and numerous foreign dignitaries and head of state. Ceremy Paxman had declined, claiming he had an important fishing match to attend”²⁵. Nümunədə Britaniya cəmiyyətinin aparıcı şəxslərinin siyahısı verilmişdir. Bu adlar oxucuda əlavə informasiyalar və assosiasiyalar yaradır.

D.Loc isə, müasir həyatın başqa tərəflərini təsvir etmişdir. Onun “Yaxşı işlər” və “Düşünür...” romanlarında antroponimlərin 70%-ni alimlərin, filosofların, psixoloqların, linqvistlərin, ədəbi tənqidçilərin, yazıçıların adları təşkil edir. Bu əsərlərin qəhrəmanları oxuyur, yazır, nəzəriyyələrdən danışır, müzakirələr aparır, *Cacques Derrida, Cacques Lacan, Soren Kierkegaard, Cohn Searle, Frank*

²⁴ Townsend, S. Queen Camilla. / S.Townsend. – Penguin Books, – 2006. – p.67

²⁵ Townsend, S. Queen Camilla. / S.Townsend. – Penguin Books, – 2006. – p.54

Cackson, Erwin Schrodinger, Roger Penrose, Charles Darwin, Alfred kimi filosof və tədqiqatçıların fərziyyələrindən bəhs edirlər.

“Düşünür...” romanının qəhrəmanı Rolf Messenger özünün elmi-tədqiqat mərkəzində divardan asılmış illüstrasiya barədə belə məlumat verir: *“That's Frank Cackson's Mary, the colour scientist. The idea is that she's been born and raised in a totally monochrome environment. She knows absolutely everything there is to know about colour in scientific terms - for example, the various wavelength combinations that stimulate the retina of the eye in colour recognition - but she has never actually seen any colours.”* <...> *‘That's Schrodinger's Cat, a famous puzzle in quantum physics. The apparatus in the box connects an instrument for measuring an electron's spin to a lethal injection device. The experiment supposes that the apparatus will kill the cat if the electron's spin is ‘up’. But according to quantum mechanics the state of an electron is neither up nor down until someone opens the cabinet.”*²⁶ Bu, az miqdarda mütəxəssisə məlum olan antroponimlərdən bədii əsərdə istifadə edilməsinə aid bir nümunədir.

Beləliklə, xüsusi adlar bədii əsəri ikinci gerçəklik kimi formalaşdırmanın xüsusi elementi, bədii əsərin xüsusi məkanı yaratma vasitələri sırasına daxil olur. Əsərdə istifadə olunmuş hər bir xüsusi ad onda öz izini buraxır. Mətnin bütün onimlər toplusunun təhlili tədqiqatçıya müəllifin niyyəti, onun gerçəkliyə münasibətini başa düşməyə kömək edir. Dissertasiyanın “**Nəticə**” hissəsində tədqiqat prosesində əldə edilmiş elmi qənaətləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirilmişdir:

1. Antroponim linqvokulturoloji təhlil obyektidir. Deskriptiv–analitik təsvir metodu ilə antroponimlərin funksiyalarını, həm də onların konkret mədəniyyət kontekstində reallaşma xüsusiyyətlərini araşdırmaq mümkündür.

2. XX əsrin ingilisdilli romanlarının dili göstərir ki, müxtəlif tərtibli iki amil-linqvistik və sosial amil antroponimlərdə qarşılıqlı əlaqədədir və bir-birindən ayrılmaz şəkildə mövcuddur. Antroponimin sosial şərtlənməsi mürəkkəb və çoxpilləlidir. Hər bir

²⁶ Lodge, D. *Thinks.* / D.Lodge. – Penguin Books, – 2001. – p.54

dildə antroponimlər müəyyən inkişaf yolu keçmiş, antroponimik kateqoriya səviyyəsinə qalxmışdır.

3. Bədii mətndə obyektiv aləmin inikası ilə müəllif təsəvvürü bir–biri ilə üzvi şəkildə əlaqələnir. Bədii əsərdəki xüsusi adların müəllif seçimi mətn yaradıcılığının əhəmiyyətli hadisəsidir.

4. Müəllif şəxs adlarını assosiativ əlaqələrlə zənginləşdirir. Antroponimlərin mətnə gətirdiyi əlavə semantika kontekst və mətnin özündə aşkarlanır. Bəzən bu mənalar implisit formada olub oxucunun fon bilikləri ilə aktuallaşır. Bir çox hallarda şəxs adları əsərdə əlavə məzmun və mənə kəsb edir.

5. Təhlil göstərir ki, bədii əsərin antroponimik leksikası onun söz palitrasında mühüm yer tutur. Bu adlar hər bir müəllif üçün vacib ekspressiv və üslubi vasitələrdir. Bədii əsərdəki şəxs adlarının məkan–zaman, səciyyələndirmə, müqayisə, təsvir, simvollaşdırma funksiyaları vardır.

6. Antroponimlər onları daşıyan şəxslərin tanınma dərəcəsi əsasında da qruplaşdırılır. Tanınma allüziyasının reallaşması oxucunun, adresatın erudisiyası, biliyi qarşısında əlavə tələblər qoyur. Mətnyaradıcı allüziyalar mətnin daxili bədii sisteminin formalaşmasına fraqmentar allüziyalar isə, bədii detal funksiyasını yerinə yetirməyə xidmət edir.

7. Bədii əsərlərin antroponim modelləri üzrə təhlili ümumi modellərin sayının həm müxtəlifliyini, həm də müəllif seçimindən asılı olaraq çoxçeşidliyini üzə çıxarır. XX əsr ingilis nəsrində çox geniş bir sahədir, burda kifayət qədər çox ədəbi nümunələr vardır. Araşdırma konkret müəlliflərin antroponim modellərinin ayrıca tədqiqata cəlb edilməsinin mümkünlüyünü təsdiq edir.

8. Antroponimlərin, ümumiyyətlə onomastik vahidlərin əsas funksiyasının nominativ-diferensiallaşdırıcı funksiya olması XX əsr ingilis romanlarının dilində öz təsdiqini tapır. Bütün digər funksiyalar xüsusi funksiyalardır.

Dissertasiyanın əsas məzmunu və elmi müddəaları müəllifin aşağıdakı məqalə və tezislərində əksini tapmışdır:

1. Bədii mətnin struktur-semantik təşkilində antroponimlərin rolu // "Kitabi-Dədə Qorqud" və türk dünyası, Beynəlxalq elmi konfransın materialları. – Bakı: BDU, – 29 dekabr – 2015, – s. 675-681
2. İngilis dilində şəxs adlarının ifadə planına görə variativliyi // – Bakı: ADPU, Pedaqoji Universitet Xəbərləri. Humanitar elmlər bölməsi, – 2015. №1, – s. 310-313
3. Bədii mətnin onomastik mənzərəsi haqqında // Bakı: "Elm və təhsil", AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2016. №2, – s. 137-142
4. . Пространственные и временные функции антропонимов // – Одесса, Научный Вестник Международного Гуманитарного Университета, – 2016. – с. 134-137
5. Bədii mətndə antroponimlərin pragmatik xüsusiyyətləri // – Bakı: BDU, Dil və Ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, – 2017. №2, – s. 73-75
6. . Bədii mətnə allüziv antroponimlərin funksiyaları // Bakı: "Elm və təhsil", AMEA, M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Filologiya məsələləri, – 2017. №5, – s. 223-230
7. . Əsas antroponimik kateqoriyaların ümumi səciyyəsi // – Bakı, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tədqiqlər, – 2018. №2, – s. 80-87
8. İngilis dilində şəxs adları sisteminin inkişafına dair // Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, ADU, Tətbiqi Dilçiliyin Müasir Problemləri. III Beynəlxalq elmi konfrans tezisləri. – Bakı, 25-26 oktyabr, – 2018. – s. 15
9. Antroponimlər bədii ifadə vasitələri kimi // “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Müasir Azərbaycanın İqtisadi İnkişafı İstiqamətləri” Beynəlxalq elmi-praktiki konfransın materialları. – Bakı, Bakı Biznes Universiteti, – 2018, –s.550-552
10. Номинативная функция антропонимов в прозаических произведениях // Лингвистика, лингводидактика, лингвокультурология: Актуальные вопросы и перспективы развития. Материалы IV Международной научно-

- практической конференции, – Минск: «ИВЦ Минфина», – 19-20 марта, – 2020, – с. 268-273
11. İngilis şəxs adları sisteminin təkamülü // Linqvistika problemləri. Beynəlxalq elmi jurnal, – 2022. C.3, №2, – s.80-88
 12. Antroponim və onun dil sisteminə yeri // Academics and Science Reviews Materials. International Scientific Conference. – Helsinki, Finland, 5-6 October, – 2023, – s.79-90
 13. İngilis dilində şəxs adlarının inkişafı // International Forum: Problems and Scientific Solutions. Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference. – Melbourne, Australia: – 16-18 October, – 2023, – s.97-98.
 14. TEXT-MAKING FUNCTIONS OF ANTHROPONYMS // Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference PROGRESSIVE SCIENCE AND ACHIEVEMENTS. DOHA, QATAR September 16-18, 2024,s. 82-84.
 15. The main function of anthroponyms is the naming function//XIII International scientific conference. The modern vector of the development of science. Philadelphia 09-10.05.2024 , -s.82-83

Dissertasiyanın müdafiəsi 10 Sentyabr 2024-cü il tarixində saat 13:00-da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən ED 1.06 Dissertasiya şurasının bazasında yaradılmış BFD 1.06/1 Birdəfəlik Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1143, Bakı, H.Cavid prospekti 115, V mərtəbə, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Dissertasiya və avtoreferatın elektron versiyaları Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 12 İyun 2024-cü il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 27.05.2024
Kağızın formatı: 60x84 16¹
Həcm: 40 681 işarə
Tiraj: 100 nüsxə